

Uticaj teme i stila na procenu denotativnog značenja slika

Cilj istraživanja je bio da se utvrdi kako tema i stil utiču na procenu denotativnog značenja slike. Denotativno značenje definiše se kroz osnovnu ideju slike, tj. odnosi se na motiv i poruku putem kojih posmatrač ima mogućnost da prepozna dublja semantička značenja koja slika nosi. Stimuli upotrebljeni u istraživanju bile su 32 digitalno obrađene fotografije na kojima su bile zastupljene dve teme (pejzaž i portret) prikazane u linearnom i razmazanom stilu. Ispitanici su procenjivali slike na četiri dimenzije denotativnog značenja umetničkih slika: realizam-konstruktivizam, subjektivizam, dekoracija i ideologija (Marković i Vasić 2007). Rezultati pokazuju da tema i stil utiču na procenu denotativnog značenja slike na tri od četiri ispitivane dimenzije. Jedino na dimenziji ideologije stil nema uticaja na procenu denotativnog značenja slike, dok prikazana tema ima.

Uvod

Umetnost predstavlja proizvod ljudske delatnosti čiji je cilj stimulisanje ljudskih čula i opažanje dubljih semantičkih značenja koje delo u sebi nosi. Umetnost se može prikazati i kao skup objekata stvorenih sa namerom da iskažu i prenesu emocije i ideje. Procena kvaliteta umetničkog dela najčešće se zasniva na količini stimulacije i intenzitetu emocija koje izaziva kod posmatrača. Istražujući istorijski kontekst dela, njegove karakteristike, način na koji je umetnik izrazio svoj doživljaj sebe i drugih, istorija umetnosti bavi se periodizacijom umetnosti kao i proučavanjem umetničkih stilova. Svaka epoha u likovnoj umetnosti sa sobom nosi određeni skup

karakteristika po kojima se umetnička dela koja joj pripadaju razlikuju od dela koja ne pripadaju istoj epohi.

Umetničke slike mogu da se definisu kao znakovne strukture koje denotiraju određena značenja, odnosno, kao sredstva putem kojih umetnici prenose različite poruke, ideje i sl. Postoji čitav niz kategorija denotativnog značenja, odnosno poruka koje možemo prepoznati u slikama. Na primer, slika može predstavljati opis tačnog izgleda objekata, osoba i scena. Slikama, zatim, mogu da se izražavaju i prenose neka subjektivna stanja, emocije i sl. Dalje, slika može da posluži kao sredstvo za podsticanje na društvenu akciju ili kao komentar na društvena zivanja (više o značenju slika u Marković *et al.* 2006).

U samoj slici mogu da se izdvoje dva aspekta koja određuju njeno denotativno značenje, odnosno, smisao i jačinu poruke koju i posmatrač u njoj prepoznaće. Radi se o temi ili motivu koji je na slici predstavljen i stilu, tj. načinu na koji je taj motiv prikazan.

U ovom radu temu ćemo definisati kao motiv, odnosno, konkretni sadržaj slike. Veliki broj motiva koji se javljaju u umetnosti može se svrstati u šire kategorije kao što su portret, pejzaž, mrtva priroda, akt, enterijer i sl.

Termin stil u širem kontekstu obuhvata veliki broj značenja kao što su individualni izraz umetnika, epoha, pravac u umetnosti i sl. U užem smislu stil se definiše kao način na koji je vizuelno predstavljeno određeno delo, način na koji su upotrebljena osnovna likovna sredstva - boja, linija, tekstura i sl. Stil, pored teme, predstavlja bazičnu komponentu na kojoj se zasniva percepcija slike. Na osnovu percepтивnih karakteristika različitih stilova izvršene su različite klasifikacije, npr. apstraktno-reprezen-

---

Jelena Sučević (1989), Stara Pazova, Profesora Mihala Filipa 12, učenica 3. razreda Gimnazije "Branko Radičević" u Staroj Pazovi

Sanja Duvnjak (1989), Bačka Palanka, Šumska 18/a, učenica 3. razreda Gimnazije "20. oktobar" u Bačkoj Palanci

MENTOR: Slobodan Marković

taciono, jedinstvo-razjedinjenost, tamni-svetli tonovi. Jedna od najopštijih podela stilova je na linearni (*linear*) i razmazani (*painterly*). Linearni stil karakterišu jasna zatvorena forma, ravne površine, bistrina, dok razmazani stil podrazumeva neravne površine, otvorenu formu, umnoženost i relativnu bistrinu (Marković i Jelić 2007)

Cilj ovog istraživanja je da utvrdi kako tema i stil utiču na procenu denotativnog značenja slike. Tema i stil su osnovne komponente na kojima se zasniva percepcija slike. U ovom istraživanju razlike u temi definisane su preko dve kategorije: portreti i pejzaži, a razlike u stilu preko dve verzije fotografija u razmazanom i linearном stilu. U jednoj ranijoj faktorsko-analitičkoj studiji empirijski su izdvojene četiri dimenzije denotativnog značenja umetničkih slika: realizam-konstruktivizam, subjektivizam, dekoracija i ideologija. Metodološki problem koji se javlja u ranijim istraživanjima je što su kao stimulusi korišćene umetničke slike koje se razlikuju i po konkretnom motivu i po stilu (moguća konfundacija tema-stil). Idealno bi bilo da se isti motiv obradi na različite stilske načine. U ovom istraživanju ovaj problem je prevaziđen korišćenjem fotografija kao stimulusa. Jedna originalna fotografija obradena je digitalno na dva načina i tako su dobijene dve stilske različite verzije istog motiva. Napravljene su verzije koje bi objektivno trebalo da podražavaju karakteristike dva opšta stila u slikarstvu – razmazani i linearni. Zahvaljujući tome moguće je jasnije odrediti diferencijalni efekat stila (bez konfundirajućeg dešavanja motiva) na procenu denotativnog značenja slike.

Metod

Subjekti. U eksperimentu su kao subjekti učestvovali polaznici letnjih seminara psihologije, fizike, hemije i molekularne biomedicine u IS Petnica. Uzorak je bio prigodan i činilo ga je 40 ispitanika, uzrasta od 16 do 19 godina. U podjednakoj meri bila su zastupljena oba pola. Subjekti su bili podeljeni u dve grupe, A i B, od po 20 ispitanika.

Stimuli. Izabrano je 16 reprezentativnih fotografija u okviru kojih su bile zastupljene dve teme: pejzaž i portret. Pejzaži su bili zastupljeni na 8 fotografija, a na drugih 8 portreti (4 muška, 4 ženska). Prilikom izbora fotografija, težilo se tome da sve fotografije budu što ujednačenije po kompleksnosti i intenzitetu boja. Odabrane fotografije su obradene u

programu Photoshop CS2. Svaka fotografija je obrađena u dva stilska različita tipa. Prvi tip fotografija po svojim karakteristikama pripada linearom stilu. Obrada je obuhvatila izmene putem opcija: sharpen, contrast i color balance. Druga verzija je obrađena tako da po svojim karakteristikama pripada razmazanom stilu. Ovaj način obrade je podrazumevao opcije: artistic, dry brush, diffuse, contrast i color balance. Time su dobijena 32 stimulusa.

Nacrt. Nacrt je bio trofaktorski. Prva nezavisna varijabla bila je tema fotografije (portret i pejzaž), druga nezavisna varijabla bila je pripadnost prikazane fotografije linearom ili razmazanom stilu, dok je treća nezavisna varijabla bila pripadnost ispitaničkoj grupi A i B (detaljnije objašnjeno u postupku). Zavisne varijable bile su procene fotografija koje su vršili ispitanici na četiri dimenzije denotativnog značenja: subjektivnost, ideologija, dekoracija i konstruktivizam-realizam (Marković i Vasić 2006).

Instrument. Instrument koji smo koristili u istraživanju preuzet je iz ranijeg istraživanja (Marković i Vasić 2006). Pomoću njega procenjivane su poruke koje stimulusi nose. Instrument se sastojao od 8 ponuđenih tvrdnji, koje su predstavljene preko sedmostepenih skala procene sa vrednostima od 1 do 7. Ovih 8 skala se može sažeti u četiri faktora, tj. dimenzije, a to su: Subjektivnost (tvrdnje: *Umetnik je želeo da izrazi svoje emocije i Umetnik je želeo da predstavi svoje fantazije*), Ideologija (tvrdnje: *Umetnik je želeo da prikaže društvene ili istorijske prilike i Umetnik je želeo da izrazi neki ideološki, religiozni ili filozofski stav*), Dekoracija (tvrdnje: *Umetnik je želeo da ukrasi svet oko sebe i Umetnik je želeo da izazove čist estetski doživljaj*) i Realizam-konstruktivizam (tvrdnje: *Umetnik je želeo da što vernije prikaže svet kakav jeste i Umetnik je želeo da iznenadi, zbuni, privuče pažnju*). Pri tom, u faktoru realizam-konstruktivizam stavke su međusobno opozitne – visok skor na prvoj tvrdnji i nizak na drugoj određuju intenzitet faktora.

Postupak. Zbog specifičnosti nacrta, odnosno zbog toga što nije bilo moguće da svaki ispitanik vidi istu fotografiju u obe verzije, ispitanici su bili podeljeni u dve podjednake grupe, A i B. Svakoj grupi je prikazano po 16 fotografija, pri čemu je bio zastupljen isti broj pejzaža i portreta. Oba stila su bila podjednako zastupljena u svakom setu stimulusa, pri čemu se vodilo računa da se u jednoj grupi ne pojavljuju obe verzije iste fotografije. Dakle, jedna grupa je videla prvu polovinu fotografija u

razmazanom, a drugu u linearnom stilu, dok je druga grupa ispitanika prvu polovinu videla u linearnom, a drugu u razmazanom stilu. Fotografije su ispitanicima prikazivane putem LCD projektoru, a redosled prikazivanja bio je nasumičan. Ispitanici su svaku od 16 fotografija procenjivali na osam sedmostepenih skala. Ukoliko su smatrali da umetnik nije imao namenu da izrazi navedenu tvrdnju zaokružili bi 1, a ukoliko su smatrali da je u najvećoj meri tvrdnja tačna zaokružili bi 7. Vreme izlaganja fotografija nije bilo ograničeno. Ispitanicima je naglašeno da ne postoje tačni i pogrešni odgovori i da je važna njihova lična procena.

Rezultati i diskusija

Obrada rezultata izvršena je tako što su procene ispitanika na 8 sedmostepenih skala svake fotografije uprosećene na četiri bazična faktora (po dve skale za svaki faktor) za svaku grupu posebno. Unutar svake grupe posebno su uprosećeni faktori po temama, a zatim po stilovima. Četiri faktora su: subjektivnost, ideologija, dekor i konstruktivizam-realizam (Marković i Vasić 2007). Nakon toga, trofaktorskom analizom ispitanu je interakcija grupe i stila, razlike po pitanju stilova i tema, kao i međusobni odnos grupe, teme i stila.

Da bi se izbeglo da isti ispitanik vidi dve fotografije na kojima je ista tema prikazana različitim stilovima, svaka od ispitaničkih grupa je videla po jednu verziju iste teme, tj. jedna je videla temu u razmazanom, a druga u linearom stilu. Zbog toga je interakcija između stila i grupe vrlo značajna i njeni rezultati nam govore da li postoji značajnost po pitanju uticaja stila na percepciju denotativnog značenja, što je i jedno od primarnih pitanja kojima se bavi ovaj rad.

Analiza za faktor realizam-konstruktivizam

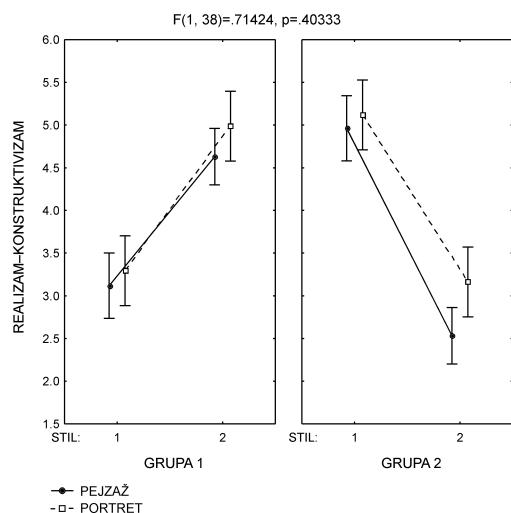
Ovaj faktor predstavlja bipolarnu dimenziju koju karakterišu dva viđenja slikarstva: slikarstvo kao sredstvo kopije optičke realnosti i slikarstvo kao sredstvo stvaranja nove realnosti (Marković i Vasić 2007). Dobijeni rezultati su pokazali da postoji značajna razlika po pitanju tema. Tema portret ocenjena je kao realističnija od teme pejzaž (tabela 1). Razlika između stilova takođe je značajna. Rezultati ukazuju na to da je razmazani stil ocenjen kao kon-

struktivniji, odnosno linearni stil kao realističniji, što je i logično kada se uporede karakteristike oba stila. Značajnost interakcije stil-grupa pokazuje da postoji značajna razlika u proceni iste teme predstavljene različitim stilovima, što znači da stil utiče na ovu dimenziju denotativnog značenja slika.

Tabela 1. Rezultati analize varijanse procena na dimenziji realizam-konstruktivizam

	DF	F	p
GRUPA	1, 38	0.13	0.72
TEMA	1	9.67	0.00
TEMA*GRUPA	1, 38	0.36	0.55
STIL	1	4.11	0.05
STIL*GRUPA	1, 38	169.73	0.00
TEMA*STIL	1	3.56	0.07
TEMA*STIL*GRUPA	1, 38	0.71	0.40

Dve grupe ispitanika procenjivale su različite verzije *istih* fotografija (npr. grupa 1 procenjivala je razmazanu, a grupa 2 linearnu verziju iste fotografije). To je i razlog što su profili procena dve grupe simetrični (kao odraz u ogledalu): stil 1 u prvoj grupi odgovara stilu 2 u drugoj grupi (slika 1).

Slika 1.

Procene slika na dimenziji realizam-konstruktivizam

Figure 1.

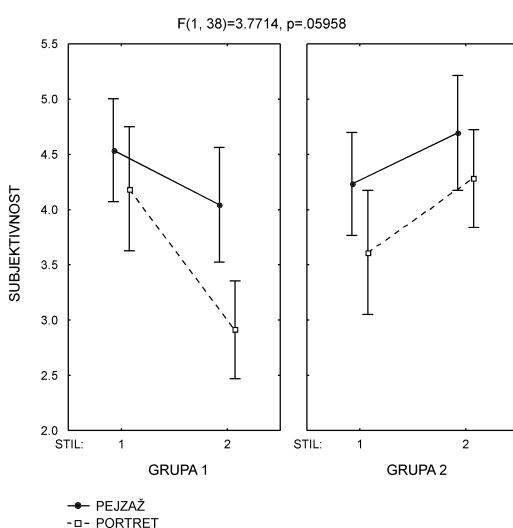
Judgment of realism-constructivism; left – group 1, right – group 2; black dot – landscape, white square – portrait

Analiza za faktor subjektivizam

Subjektivizam je definisan kao namera umetnika da izrazi svoja unutrašnja psihološka stanja, emocije i fantazije (Marković i Vasić 2007). Rezultati ukazuju da postoji značajna razlika u proceni tema (tabela 2). Različite teme koje su prikazane istim stilom nisu jednakocenjene na skalama faktora subjektivnosti. Tema pejzaž ocenjena je kao subjektivnija u odnosu na portret. Uočena je interakcija stila i grupe: ista tema je u jednoj grupi videna u linearном, a u drugoj grupi u razmazanom stilu, što znači da postoji razlika između stilova. Obe teme su u razmazanom stilu ocenjene kao subjektivnije od istih tema prikazanih u linearnom stilu. To znači da stil, odnosno način na koji je artikulisana tema, ima veliki uticaj na ovu dimenziju denotativnog značenja slike.

Tabela 2. Rezultati analize varijanse procena na dimenziji subjektivizma

	DF	F	p
GRUPA	1, 38	1.37	0.25
TEMA	1	20.84	0.00
TEMA*GRUPA	1, 38	0.67	0.42
STIL	1	0.92	0.34
STIL*GRUPA	1, 38	19.05	0.00
TEMA*STIL	1	1.28	0.26
TEMA*STIL*GRUPA	1, 38	3.77	0.06

Kao i za faktor realizam-konstruktivizam, profili procena dve grupe su simetrični (kao odraz u ogledalu): stil 1 u prvoj grupi odgovara stilu 2 u drugoj grupi (slika 2).

Analiza za faktor dekoracija

Faktor dekoracija definisan je kao namera umetnika da slikom predstavi čistu vizuelnu estetiku. Analiza ukazuje na to da postoji značajna razlika u procenama tema zastupljenih na stimulusima. Tema pejzaž ocenjena je na skalama dekoracije višom ocenom što znači da je doživljaj pejzaža dekorativniji u odnosu na doživljaj portreta. Rezultati pokazuju da je interakcija tema-stil značajna. Takođe, postoji značajna interakcija i na nivou tema-stil-grupa što nije bilo očekivano. Parcijalnom analizom utvrđeno je da su ispitanci obe grupe na isti način procenjivali pejzaže. Linearni pejzaži su doživljeni kao dekorativniji u odnosu na razmazane pejzaže, dok je sa portretima slučaj bio drugačiji. U prvoj grupi ispitanci su portrete razmazanog stila procenili kao dekorativnije u odnosu na portrete linearog stila ($F(1, 19) = 9.73$; $p < 0.01$), dok u procenama druge grupe nisu postojale razlike između stilova kojima su portreti prikazani ($F(1, 19) = 0.00$; $p < 0.05$). Ovo pitanje bi trebalo detaljnije ispitati u nekom od narednih istraživanja.

Tabela 3. Rezultati analize varijanse procena na dimenziji dekoracija

	DF	F	p
GRUPA	1, 38	0.39	0.53
TEMA	1	123.96	0.00
TEMA*GRUPA	1, 38	1.56	0.22
STIL	1	0.98	0.33
STIL*GRUPA	1, 38	0.64	0.43
TEMA*STIL	1	8.35	0.01
TEMA*STIL*GRUPA	1, 38	50.19	0.00

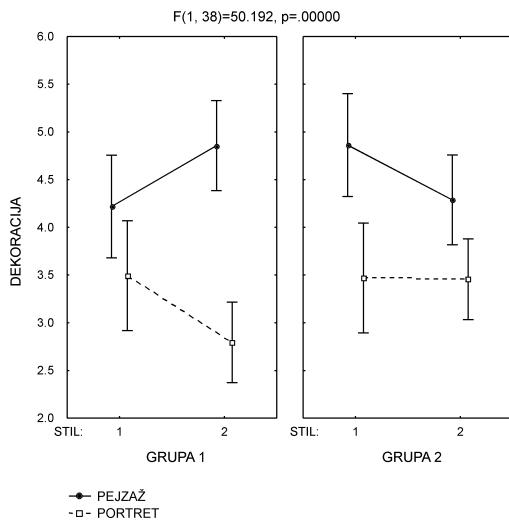
Na slici 3 vidimo procenu na dimenziji dekor u grupama koje su procenjivale različite verzije istih fotografija.

Slika 2 (levo).

Procene slika na dimenziji subjektivizam

Figure 2 (left)

Judgment of subjectivism; left – group 1, right – group 2; black dot – landscape, white square – portrait

Slika 3.
Procene na dimenziji dekor

Figure 3.
Judgment of decoration; left – group 1, right – group 2; black dot – landscape, white square – portrait

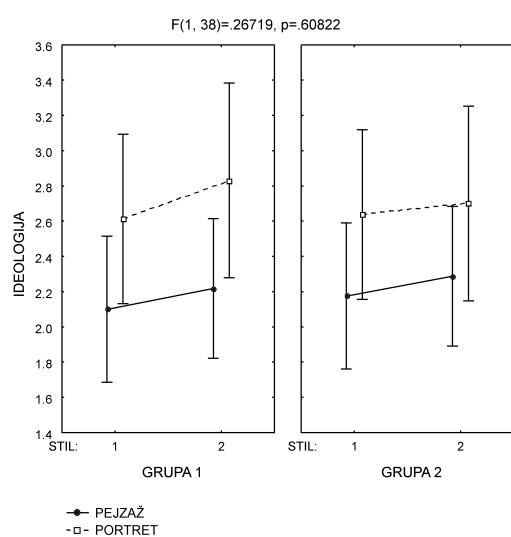
Analiza za faktor ideologija

Ideologija je faktor koji je definisan kao namera umetnika da slikom predstavi odredene političke i religiozne ideje. Kada je reč o temi, na skalamu ideologije obe su nisko procenjene, što je moguće objasniti time što su obe teme, i pejzaž i portret, neutralne na nivou ideološke poruke.

Tabela 4. Rezultati analize varijanse procena na dimenziji ideologija

	DF	F	p
GRUPA	1, 38	0.00	0.97
TEMA	1	15.45	0.00
TEMA*GRUPA	1, 38	0.24	0.63
STIL	1	1.70	0.19
STIL*GRUPA	1, 38	0.17	0.68
TEMA*STIL	1	0.03	0.86
TEMA*STIL*GRUPA	1, 38	0.27	0.61

Ipak, postoje značajne razlike u procenama između samih tema. Tema portret na skali faktora ideologije ima viši skor nego tema pejzaž. Moguće

Slika 4.
Grafik procene na dimenziji ideologija

Figure 4.
Judgment of ideology; left – group 1, right – group 2; black dot – landscape, white square – portrait

objašnjenje je da kod posmatrača portret pre biva povezan sa društvenim i socijalnim kontekstom nego pejzaž. Nepostojanje razlike između stilova govori da je za procenu ideološkog faktora primaran sadržaj, a ne način na koji je taj sadržaj predstavljen. Dakle, stil kojim je prikazana fotografija nije primaran u proceni ideološke dimenzije denotativnog značenja.

Na slici 4 vidimo da su i za faktor ideologija profili procena dve grupe simetrični.

Zaključak

Cilj ovog istraživanja bio je da utvrdi kako tema i stil utiču na procenu denotativnog značenja slike. Denotativna percepcija sadržaja slike predstavljena je kroz temu, odnosno motiv i poruku. Osnovna četiri faktora preko kojih se procenjuje denotacija slike su realizam-konstruktivizam, subjekti-vizam, dekoracija i ideologija. Stil je skup objektivnih perceptivnih karakteristika slike. Digitalnom obradom fotografija napravljeni su stimulusi i zahvaljujući tome bilo je moguće jasno odrediti diferencijalni

efekat stila (bez konfundirajućeg delovanja motiva) na procenu denotativnog značenja slike.

Prilikom procene faktora realizam-konstruktivizam, koji definiše dva viđenja slikarstva, kao mimetičko sredstvo i kao sredstvo stvaranja nove realnosti, pokazalo se da na ovaj faktor utiče ne samo stil, nego i izbor teme. Tema portret ocenjena je kao realističnija od teme pejzaž. Rezultati su pokazali da je razmazani stil ocenjen kao konstruktivniji, odnosno linearni stil kao realističniji, što je pokazalo da stil utiče na ovaj faktor denotacije.

Na dimenziji subjektivizam, faktora koji ima za cilj da predstavi umetnikovu namenu da izrazi svoja unutrašnja psihološka stanja, utvrđena je razlika između tema, gde je pejzaž izražen kao subjektivniji od portreta. Razmazani stil je ocenjen kao subjektivniji što znači da stil ima uticaj i na ovu dimenziju denotacije.

Prilikom procene dekoracije, faktora koji za namenu ima da prikaže čistu vizuelnu estetiku slike, utvrđene su značajne razlike između tema: pejzaži su na skalama ovog faktora procenjeni kao dekorativniji u odnosu na portrete. Značajne razlike među stilovima uočene su u jednoj grupi, gde je razmazani stil ocenjen kao dekorativniji. U drugoj grupi došlo je do odstupanja: rezultati su pokazali da stil nije imao uticaja na procenu portreta.

Za faktor ideologija, kao četvrti nivo denotativnog značenja koji predstavlja namenu umetnika da predstavi određene političke i religiozne ideje, utvrđeno je da ne postoje značajne razlike između stilova. Dakle, način na koji je slika artikulisana nije značajan. Međutim, pokazalo se da je u proceni ovog faktora važan sadržaj fotografije, odnosno tema: portreti su više povezani sa ideologijom, društvom i socijalizacijom nego pejzaži.

Istraživanjem je utvrđeno da tema i stil determinišu razumevanje značenja slike. Ovo istraživanje je pilotsko i značajno zbog toga što ukazuje na dalje probleme koje je potrebno detaljnije ispitati u nekom od narednih istraživanja. Dalji pravci istraživanja mogli bi biti usmereni na detaljnija ispitivanja uticaja stila na percepciju denotativnog značenja slike na nivou faktora dekorativnosti i ideologije.

Literatura

Marković S., Vasić S. 2007. Veza između denotativnog i konotativnog značenja umetničkih slika. *Psihologija*, **40** (1): 75.

Marković S., Jelić A. 2007. Perceptivne dimenzije stila u slikarstvu. *Psihologija*, **40** (1): 57.

Marković S., Janković D., Subotić I. 2002. Dimenzije subjektivnog doživljaja forme. *Psihološka istraživanja*, 11-12: 49.

Jelena Sučević and Sanja Duvnjak

Effect of Theme and Style on Judgment of the Denotative Meaning of Pictures

Art could be defined as a set of objects created with an intention to express and transfer emotions and ideas. The perception of a picture is based on its' theme and style. The theme is the pictorial content which is specified by the motive (e.g. portrait, landscape, still nature etc.). The style is the way in which a work of art is visually presented, i. e. the way in which the colors, lines and surfaces are used. One of the main classifications specifies two general styles – linear and painterly. The characteristics of the linear style are clear closed form, flat forms and clarity, while the characteristics of painterly style are irregular-surface forms, the opened form, plurality and relative clarity.

The aim of this study was to investigate the effects of the theme and the style on judgments of the denotative meaning of a picture. The denotative meaning is defined as a semantic message carried by a picture. The stimuli used in this experiment were 32 digitally processed photographies. Two themes were presented (landscape and portrait) shown in a linear and painterly style. By using photographs as stimuli, the theme-style confounding was avoided, and thus it was possible to clearly determine the effect of the difference in style on the evaluation of the denotative level. Subjects ($N = 40$) were asked to judge the pictures on four dimensions of denotative meaning: Realism-Constructivism, Subjectivism, Decoration and Ideology (Marković and Vasić 2007). Two groups of subjects judged the stimuli.

Each group judged 16 stimuli: 8 landscapes (4 linear and 4 painterly) and 8 portraits (4 linear and 4 painterly).

Results show the significant effects of both theme and style on judgments of Realism-Constructivism, Subjectivism and Decoration. Realism-Constructivism defines two general perspectives of art, as a mimetic device or the device of creating new reality. The results show that the portraits were judged as more realistic than the landscapes, and the painterly style was judged as more constructive than the painterly style.

The subjectivism dimension refers to the artist's intention to express his emotions. The results show that the landscapes were evaluated as more subjective than the portraits. Also, the painterly style was judged as more subjective than the linear style.

The decoration dimension reflects the decorative and aesthetic aspect of a picture. The results show

that the landscapes were judged as more decorative than the portraits. The difference between styles also occurred, but in an unexpected direction. Linear landscapes were judged as more decorative than the painterly landscapes, whereas the linear portraits were judged as less decorative than the painterly portraits.

The ideology dimension represents an intention of the artist to express certain political and religious ideas. The results have shown that the portraits were judged as more ideological than the landscapes, whereas the effects of style was not significant.

The results of this study suggest that the denotative meaning of a picture is based on both theme and style. Further studies should be made in order to clarify the effects of style and theme on the decoration and ideology dimensions.

